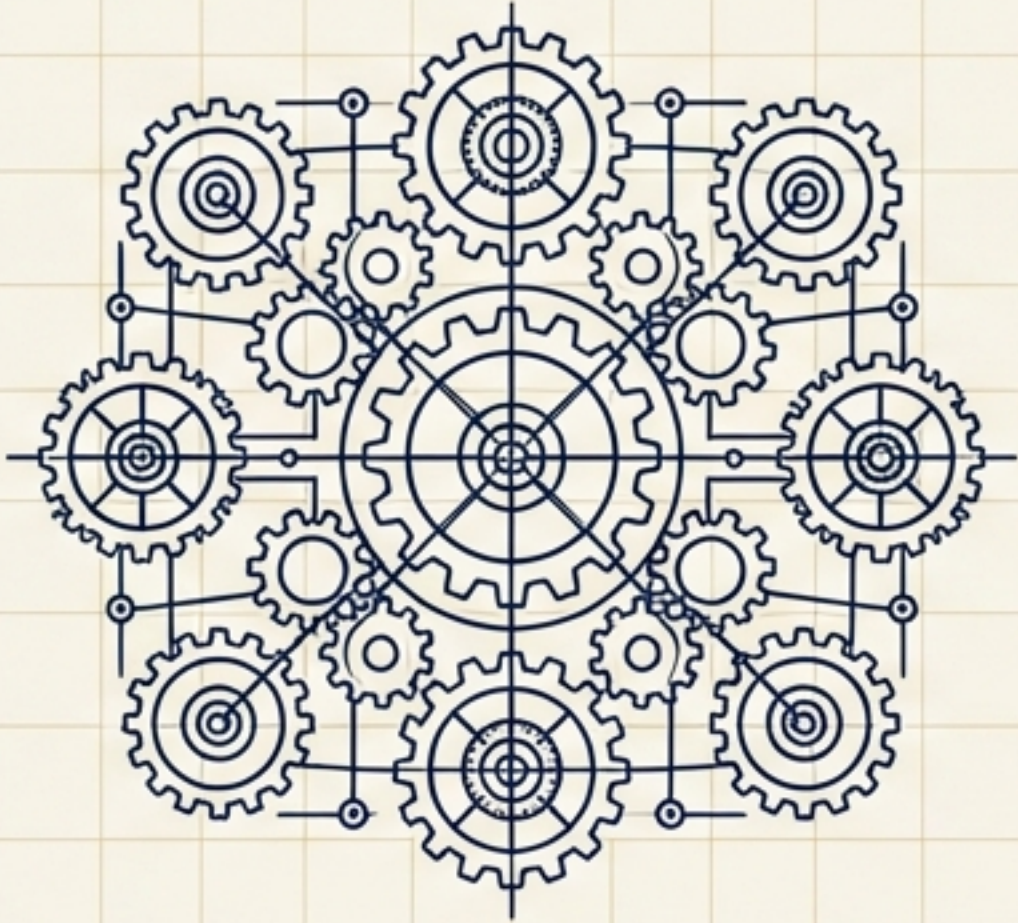

KADER VE İRADE: ÇÖZÜLEN PARADOKS

*Yirmi Altıncı Söz, İkinci Mebhas Kılavuzu — Sorumluluk, Zaman ve Seçim Üzerine
İnce Bir Tedkik-i İlmî.*

Temel Problem: İki Devasa Kavramın arpışması

KADER (İlahi Takdir)

Kâinatın şaşmaz intizamı ve mizanı.
Her şeyin Ezel'de bilinip tayin edilmesi.

CÜZ-İ İHTİYARİ (İnsan İradesi)

İnsanın vicdanen hissettiği ve sorumluluğun
temeli olan seçme özgürlüğü.

Eğer her şey kaderin taalluku altındaysa, insanın cüz-i ihtiyari ile yaptığı seçimler nasıl izah edilebilir? Bu iki gerçek nasıl tevfik edilir (bağdaştırılır)?

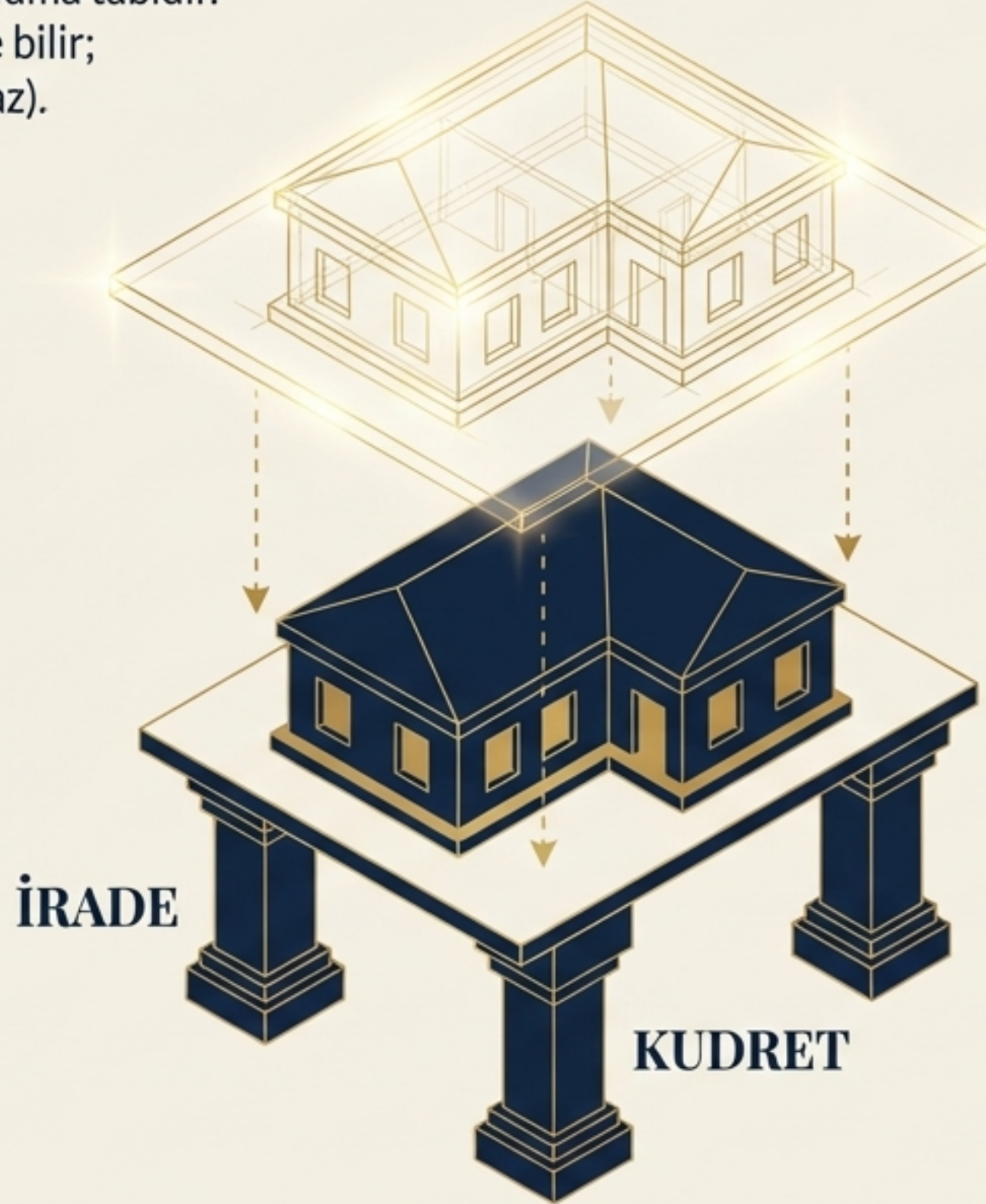
1. ve 2. Vecih: Varlığını Bilmek vs. Mahiyetini Bilmek

Ana Fikir: Adem-i ilmimiz, onun ademine delâlet etmez. Âdil-i Hakîm, kâinattaki adaletin bir gereği olarak, insana sevap ve cezaya medar olacak bir irade vermiştir. Her şey malumatımıza münhasır değildir.

3. ve 4. Vecih (Kısım I): Kader Bir Zorlama Değil, Bir İlim Türüdür

Kader, İlm-i İlâhî'nin bir nevidir. İlim, malûma tabidir.
(Yani bir şey nasıl olacaksa, ilim onu öyle bilir;
ilim öyle bildiği için o şey zorla öyle olmaz).

İlim Desatiri (Bilgi / Plan)

Eşyayı zorla var etmez. Sadece
nasıl olacağını kuşatır.

Vücut-u Harici (Fiziksel Gerçeklik)

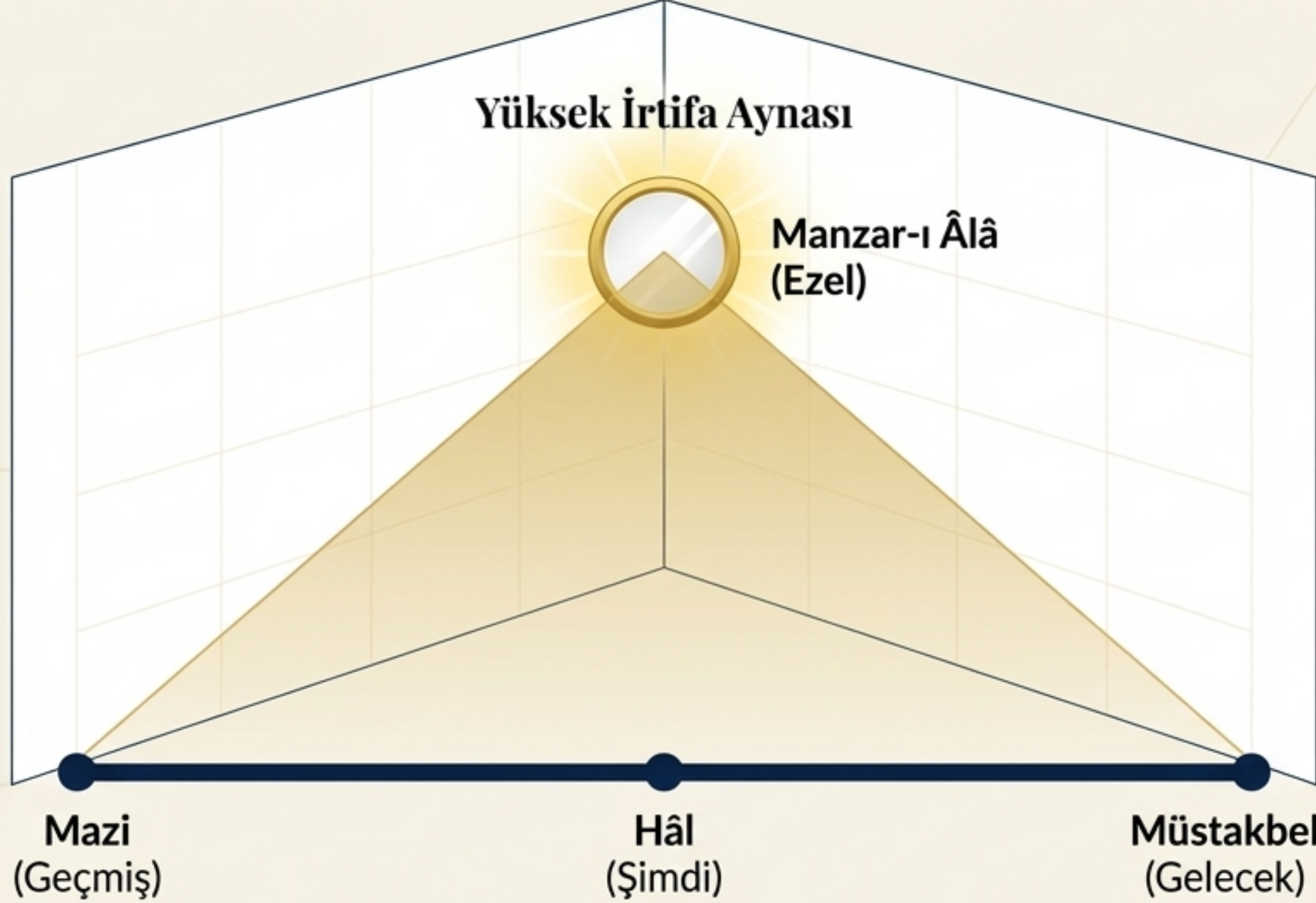
Eşyanın var olması ve dış dünyada vücut
bulması İRADE ve KUDRET'e dayanır.

Sonuç: Kader ihtiyarı iptal etmez, tam aksine
teyit eder. İlâhi İlim, bizim kendi ihtiyarımızla
ne seçeceğimizi bilerek tecelli etmiştir.

4. Vecih (Kısım II): Ezel Bir Başlangıç Noktası Değildir

Yanlış Algı:

Ezel, geçmiş zamanın en ucundaki bir nokta gibi düşünülürse, her şeyin önceden bir tertip ile zorunlu olarak belirlendiği yanılgısı doğar.

Doğru Algı (Manzar-ı Âlâ):

Ezel; mazi, hâl ve istikbali **birden** tutar ve yüksekten bakar. Zamanın dışındadır.

“İşte kader, ilm-i ezelîden olduğu için... ezelden ebede kadar her şey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihata eder bir makam-ı âlâdadır.”

5. Vecih: Tüfikle Adam Vurma Senaryosu ve Sorumluluk

Kaderin sebep ve müsebbebe (sonuca) birlikte taalluku vardır. Adam atmasaydı yine ölecekti, o halde **kâtilin suçu ne? sorusuna kelâm ekollerinin teşhis tablosu:**

Ekol	Temel Felsefe	Tüfek Atılmasaydı Ne Olurdu?
Cebrî	Fatalist. Sebebe ayrı, sonuca ayrı kader yazar. İradeyi reddeder.	Atmasaydı yine ölecekti. (Kaderi yanlış yorumlar)
Mutezile	Mutlak İradeci. Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır der.	Atmasaydı ölmeyecekti. (Kaderi inkar eder)
Ehl-i Sünnet (Hak Ekolü)	Orta Yol. Kader, onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir.	Atmasaydı, ölmesi bizce meçhul.

Ana Kural: Kader, sonucu sebeple beraber yazar. Ateş etmemeyi farz ettiğiniz an, kaderin taallukunu da iptal etmiş olursunuz; o zaman ne olacağı meçhuldür.

6. Vecih (Kısım I): Tercih ve Emr-i İtibari'nin Ağırlığı

İllet-i Tamme İstisnası:

Normalde bir şeyin vücuda gelmesi için %100 zorunluluk (illet-i tamme) gerekir. Fakat bu, insanın seçim hakkını (ihtiyarı) yok eder.

Meyelan (Eğilim):

Cüz-i ihtiyarı'nın temeli olan meylan, fiziki bir ağırlığı (vücut-u haricisi) olmayan nisbi bir 'Emr-i İtibari'dir.

Matematiksel Sıfır Noktası:

Fiziksel ağırlığı olmadığı için zorunluluk yaratmaz, ancak terazinin dengesini değiştirecek (rûhaniyet) etkiye sahiptir.

Sonuç: Kul her an bu eğilimi terk edebilir. Bu yüzden Kur'an ona: 'Şu şerdir, yapma.' diyebilir. İradenin doğası tercih etmektir.

6. Vecih (Kısım II): Dilbilgisi ve Sorumluluk Mekanizması

Madem katli halkeden (yaratan) Hak'tır. Niçin bana kâtil denilir?

Akış Şeması

Dilbilgisi Kuralı ve Sentez: İlm-i sarf kaidesince ism-i fail (yapan ünvanı), 'Hasıl-ı bilmasdar'dan (yaratılan sonuçtan) değil, 'Masdar'dan (insanın eğilimi ve niyetinden) türetilir. Cinayeti yaratan Allah'tır, ancak süreci başlatan 'niyet' kula ait olduğu için, mesuliyeti ve kâtil ünvanını kul alır.

7. Vecih: Omuzdaki Çocuk ve Şart-ı Âdi

Analoji:

Zayıf ve iktidarsız bir çocuğu omuzunuza aldığınızı düşünün. "Nereyi istersen seni oraya götüreceğim" dediniz. Çocuk yüksek, soğuk bir dağı istedi ve siz de götürdünüz. Çocuk üşüdü veya düştü. Ona "Sen istedin!" diyerek tokat vurmaya hakkınız vardır.

Kelamî Karşılığı:

- **İrade-i Cüz'ie (Çocuk):** Son derece zayıftır ve itibaridir. Sadece yön gösterir.
- **İrade-i Külliye (Omuzda Taşıyan):** Her şeyi var eden ve o yöne götüren sonsuz güçtür.
- **Şart-ı Âdi (Basit Şart):** Ahkemü'l-Hâkimîn, kulun bu zayıf iradesini (meyelanını), kendi İrade-i Külliyesi'nin harekete geçmesi için bir basit şart yapmıştır.

"Ey abdim! İhtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise, mesuliyet sana aittir!"

Sentez (Elhasıl): İnsanın Asimetrik İradesi

Eylem Planı: İradenin İki Silahı

İstiğfar ve Tевbe

Meyelan-ı şerri keser, tahribatın tecavüzatını kırar. Uzun olan sol eli kötülükten ve Cehennem zakkumundan kısaltır.

Dua ve Tevekkül

Meyelan-ı hayra büyük bir kuvvet verir. Kısa olan sağ eli, silsile-i hasenatın en büyük meyvesi olan Cennet'e ve sonsuz saadete uzatır.

"Demek; dua ve tevekkül, meyelan-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi; istiğfar ve tevbe dahi, meyelan-ı şerri keser, tecavüzatını kırar."